

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับบุคคลตั้งแต่กำเนิด มีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลให้เติบโต หล่อหลอมให้มีบุคลิกภาพต่างๆ ดังนั้นครอบครัวจึงมีหน้าที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาบุคคลทั้งทางกายและทางจิตใจ เพื่อให้เป็นคนที่ดีมีคุณภาพของสังคม ด้วยเหตุนี้การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว จึงมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ แต่ด้วยสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันที่มีความเร่งรีบแข่งขัน เพื่อหาเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆมาตอบสนองความต้องการกันมากขึ้น ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลง หลายครอบครัวทั้งสามีและภรรยาต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ผูกบุตรให้ผู้ดูแล อาทิเช่น ญาติพี่น้อง คนรับใช้หรือ สถานรับเลี้ยงเด็ก เป็นต้น บุคคลหรือสถาบันเหล่านี้เริ่มเข้ามาทำหน้าที่ทางสังคมแทนครอบครัว (สิริชัย วงษ์สาริตศาสตร์, 2532) บิดามารดาจึงมีบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรน้อยลง และยิ่งในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพมหานครที่มีสภาพการจราจรที่ติดขัด บุคคลใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการทำงานและการเดินทาง รวมทั้งในวันหยุดก็อาจไปทำกิจกรรมนอกบ้านหรือทำงานพิเศษ ทำให้ครอบครัวมีเวลาในการพบปะกันน้อยลง จึงทำให้พ่อแม่จำนวนมากมักจะสื่อสารกับสมาชิกในครอบครัวด้วยการเขียนข้อความผ่านทางกระดาดษจดบันทึก เรื่องต่างๆรวมทั้งการปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆด้วย ครอบครัวส่วนหนึ่งขาดการสื่อสารในลักษณะเผชิญหน้า (พรธนธิพา เนืองทวี, 2539) สมาชิกครอบครัวจึงมีสัมพันธภาพที่เหินห่าง ลูกขาดความอบอุ่น จนอาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งนำไปสู่การเกิดปัญหาอื่นๆตามมา

ครอบครัวที่สมาชิกไม่สามารถสื่อสารระหว่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะส่งผลให้สัมพันธภาพของครอบครัวอยู่ในภาวะลำบาก (Adler, 1983) นอกจากนี้ การสื่อสารภายในครอบครัวยังเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีจริยธรรมของเด็กดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของศิริพร พูลรักษ์ (2539) พบว่า เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารของครอบครัวที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อบุคคลอื่นแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเกศศิริ บุญญะอดิชาติ (2541) ที่พบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารของครอบครัวที่แตกต่างกันจะมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่แตกต่างกัน โดยรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมที่สุดคือมีการสื่อสารเชิงบวกในปริมาณมากและมีการสื่อสารเชิงลบในปริมาณน้อย นอกจากนี้ที่การสื่อสารภายในครอบครัวจะส่งผลต่อจริยธรรมของเด็กแล้ว การสื่อสารยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลเกี่ยวข้องกับความสัมพันธระหว่างคู่สมรสอีก

ด้วย ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ วรารัตน์ กิตติรักษนนท์ (2536) พบว่า คู่สมรสที่มีความสุขมักใช้คำพูดเชิงบวกหรือคำพูดที่สร้างความพึงพอใจมากกว่า และใช้คำพูดเชิงลบหรือคำพูดที่สร้างความไม่พึงพอใจ เช่น คำตำหนิ คำว่ากล่าวกันที่น้อยกว่า ในขณะที่คู่สมรสที่ไม่มีความสุขมักได้ต่อบต่อกันในเชิงลบ ซึ่งปัญหาดังกล่าว ครอบครัวสามารถแก้ไขและป้องกันได้ด้วยพัฒนาการสื่อสารที่ดี และมีประสิทธิภาพ

การสื่อสารระหว่างกันและการปรึกษาหารือของคู่สมรสเมื่อเกิดปัญหาในชีวิตสมรส จะมีส่วนช่วยลดความเครียดในการเผชิญปัญหา และนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ในที่สุด ซึ่งแตกต่างกับคู่สมรสที่ปฏิเสธปัญหาที่จะมีแนวโน้มเกิดความยุ่งยากและไม่สามารถแก้ปัญหาได้ (Bahr, 1989) อีกทั้งการสื่อสารกันอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง และการเป็นผู้ฟังที่ดีที่มีความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจและเปิดเผยต่อกันมีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตให้มีความสุข

การสื่อสารในครอบครัวจึงนับได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้กับบุคคลในครอบครัว โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างสามี ภรรยา ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในครอบครัว คือสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว และอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดีของสังคม การสื่อสารระหว่างสามีภรรยาจึงเป็นสิ่งที่น่าจะสร้างเสริม ทั้งนี้เนื่องจากคู่สมรสเป็นต้นกำเนิดของครอบครัว การสร้างการสื่อสารให้เข้มแข็ง จึงควรเริ่มจากคู่สมรสเพื่อให้ครอบครัวมีความมั่นคง เข้มแข็ง และสามารถรักษาเสถียรภาพไว้ได้ อีกทั้งยังช่วยเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีความสุข และสุขภาพจิตที่ดีอีกด้วย

ในความเป็นจริงของชีวิต คู่สมรสทุกคู่ย่อมต้องพบกับอุปสรรคและปัญหาด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งหากคู่สมรสใดมีการสื่อสารที่ดีก็จะทำให้เกิดความเข้าใจกันและสามารถร่วมมือกันแก้ไขปัญหาได้ ครอบครัวก็จะสามารถผ่านอุปสรรคปัญหาต่างๆได้ คู่สมรสจึงรู้สึกมีความสุขความพึงพอใจในการอยู่ร่วมกัน และรักษาสถานภาพสมรสให้มีความมั่นคงยาวนานต่อไปได้ ในทางตรงข้าม หากคู่สมรสขาดการสื่อสารที่ดีก็จะทำให้เกิดความเข้าใจกัน ไม่สามารถร่วมมือกันแก้ไขปัญหาได้ ก็อาจส่งผลให้ชีวิตสมรสขาดความมั่นคง ขาดความ พึงพอใจ ชีวิตสมรสจึงขาดความมั่นคง และอาจนำไปสู่การหย่าร้างในท้ายที่สุด

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างคู่สมรส เสริมให้คู่สมรสมีความเข้าใจระหว่างกันและกัน ครอบครัวจึงอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพตามแนวคิด Satir (1991) จะมีความสอดคล้องกันทั้งในคำพูด และการแสดงออก รวมถึงสามารถสื่อความได้ตรงตามความหมาย บุคคลจึงรับรู้ความรู้สึกของตนตามความเป็นจริง ส่งผลให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง อันจะก่อให้เกิดผลดีต่อการปฏิสัมพันธ์ และสัมพันธ์ภาพในครอบครัว

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการสื่อสารของผู้สมรส เพื่อเพิ่มความเข้าใจในสัมพันธภาพระหว่างกันของกลุ่มสมรสในระบบครอบครัวของสังคมไทยในปัจจุบัน และศึกษาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารและความพึงพอใจในชีวิตสมรส เพื่อเพิ่มความเข้าใจว่าการสื่อสารในลักษณะใดของกลุ่มสมรสมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสระดับสูง อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาการสื่อสารที่ดีที่จะสร้างเสริมความพึงพอใจในชีวิตสมรส ช่วยเสริมให้ครอบครัวมีความเข้าใจต่อกัน มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน และสร้างความมั่นคงเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว นอกจากนี้ ในงานวิจัยดังกล่าวยังเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานทางจิตวิทยาการปรึกษาเพื่อช่วยเหลือคู่สมรสที่มีปัญหาทางด้านการสื่อสาร และปัญหาทางด้านความพึงพอใจในชีวิตสมรสอีกด้วย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

การวิจัยส่วนที่ 1

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารและความพึงพอใจในชีวิตสมรสของผู้สมรส
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการสื่อสารและความพึงพอใจในชีวิตสมรส

ของผู้สมรสที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกันในด้าน เพศ อายุ ระยะเวลาการสมรส จำนวนบุตร ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว

การวิจัยส่วนที่ 2

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการสื่อสารระหว่างผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกับผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำ

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงใช้การสื่อสารแบบสอดคล้องมากกว่าผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำ
2. ผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงใช้การสื่อสารแบบไม่สอดคล้องอันได้แก่ แบบตำหนิผู้อื่น แบบคล้อยตาม แบบเฉยใจ และแบบยึดติดเหตุผล น้อยกว่าผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำ

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยส่วนที่ 1

การวิจัยในส่วนนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาถึงการสื่อสารระหว่างผู้สมรส ตามแนวคิดของของ Satir (1967) และศึกษาความพึงพอใจในชีวิตสมรสของผู้สมรส ตามแนวคิดของ Lewis และ Spanier (Lewis and Spanier อ้างถึงใน งามตา วณิชานนท์, 2544) จากกลุ่มตัวอย่างผู้สมรส ที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป และมีระยะเวลาการสมรสไม่ต่ำกว่า 2 ปี จำนวน 325 คน โดยมีตัวแปรในการวิจัยดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่

- 1.1 เพศ
- 1.2 อายุ
- 1.3 ระยะเวลาการสมรส
- 1.4 จำนวนบุตร
- 1.5 ระดับการศึกษา
- 1.6 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว

2. ตัวแปรตาม ได้แก่

- 2.1 ความพึงพอใจในชีวิตสมรส
- 2.2 การสื่อสาร ได้แก่
 - 2.2.1 การสื่อสารแบบสอดคล้อง
 - 2.2.2 การสื่อสารแบบไม่สอดคล้อง ได้แก่
 - 2.2.2.1 การสื่อสารแบบตำหนิผู้อื่น
 - 2.2.2.2 การสื่อสารแบบคล้อยตาม
 - 2.2.2.3 การสื่อสารแบบเฉยใจ
 - 2.2.2.4 การสื่อสารแบบยึดติดเหตุผล

การวิจัยส่วนที่ 2

การวิจัยในส่วนนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบการสื่อสารระหว่างผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกับผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำ โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากการวิจัยส่วนที่ 1 ดังนี้

ผู้วิจัยจำแนกผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูง ได้แก่ ผู้สมรสที่มีคะแนนความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 325 คน ตั้งแต่ 1 SD ขึ้นไป ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 48 คน

ผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำ ได้แก่ ผู้สมรสที่มีคะแนนความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 325 คน ตั้งแต่ 1 SD ลงมา ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 56 คน

รวมกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยส่วนที่ 2 เท่ากับ 104 คน จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 325 คน
ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย

1. ตัวแปรอิสระ คือ เพศ อายุ ระยะเวลาการสมรส จำนวนบุตร ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว และความพึงพอใจในชีวิตสมรสทั้งสูงและต่ำ
2. ตัวแปรตาม คือ คะแนนการสื่อสารตามแนวคิดของ Satir ได้แก่
 - 2.1 การสื่อสารแบบสอดคล้อง
 - 2.2 การสื่อสารแบบไม่สอดคล้อง ได้แก่
 - 2.2.1 การสื่อสารแบบตำหนิผู้อื่น
 - 2.2.2 การสื่อสารแบบคล้อยตาม
 - 2.2.3 การสื่อสารแบบเฉยใจ
 - 2.2.4 การสื่อสารแบบยึดติดเหตุผล

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. การสื่อสารของผู้สมรส หมายถึง กระบวนการในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้ที่สมรสกับผู้สมรสของตนที่สื่อความหมาย ความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ ความคิดเห็นโดยการใช้ทั้งภาษาถ้อยคำและภาษาท่าทาง ลักษณะของการสื่อสารตามแนวคิดของ Virginia Satir ซึ่งแบ่งได้เป็น 5 แบบ ดังนี้

1) แบบสอดคล้อง (Congruent)

หมายถึง การสื่อสารที่ผู้พูดสามารถสื่อสารความรู้สึกและความต้องการของตนให้ผู้รับได้อย่างชัดเจน ตรงไปตรงมา

2) แบบตำหนิผู้อื่น (Blaming)

หมายถึง การสื่อสารที่ผู้พูดมักใช้คำพูดในเชิงตำหนิหรือโยนความผิดให้กับผู้อื่นหรือเหตุการณ์ เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้น

3) แบบคล้อยตาม (Placating)

หมายถึง การสื่อสารที่ผู้พูดจะแสดงความเห็นด้วย หรือเข้าข้างอีกฝ่ายหนึ่งจนเกินไป เพื่อให้ผู้อื่นพอใจ ทั้งๆที่บางครั้งไม่ตรงกับความรู้สึกและความต้องการของตน

4) แบบเฉไฉ (Irrelevant)

หมายถึง การสื่อสารที่ผู้พูดเบี่ยงเบน และหันเหออกนอกเรื่องที่กำลังสนทนา ด้วยการขัดคอหรือเปลี่ยนเรื่องพูด หรือแสดงออกในสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังสนทนา

5) แบบยึดติดกับเหตุผล (Super Reasonable)

หมายถึง การสื่อสารที่ผู้พูดใช้เหตุผลมาก พยายามหลีกเลี่ยงการแสดงอารมณ์ เก็บความรู้สึก

การวิจัยครั้งนี้ การสื่อสารของผู้สมรส หมายถึง ค่าคะแนนที่ได้จากแบบวัดลักษณะการสื่อสารระหว่างคู่สมรสของผู้สมรส ซึ่งพัฒนาขึ้นตามแนวทฤษฎีการสื่อสารของ Virginia Satir แบ่งการสื่อสารออกเป็น 5 แบบ

2. ความพึงพอใจในชีวิตสมรส หมายถึง ความรู้สึกมีความสุข ความพอใจของสามีหรือภรรยาที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมรส ในด้านความใกล้ชิดผูกพัน การมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สมรส และการรับรู้ว่าครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ขัดสน การวิจัยในครั้งนี้ ความพึงพอใจในชีวิตสมรส หมายถึง ค่าคะแนนที่ได้จากแบบวัดความพึงพอใจในชีวิตสมรส ซึ่งผู้วิจัยพัฒนามาจากแบบวัดคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสของ งามตา วนิหนานนท์ และคณะ (2545) ที่สร้างขึ้นจากแนวคิดและงานวิจัยของ Lewis และ Spanier (Lewis and Spanier อ้างถึง งามตา วนิหนานนท์, 2544)

ผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูง คือ ผู้สมรสที่มีคะแนนความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ที่มีทั้งหมด 325 คน ตั้งแต่ 1 SD ขึ้นไป

ผู้สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำ คือ ผู้สมรสที่มีคะแนนความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ที่มีทั้งหมด 325 คน ตั้งแต่ 1 SD ลงมา

3. อายุ อยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นและวัยกลางคน ผู้วิจัยแบ่งช่วงวัยดังกล่าวเป็น 4 ช่วง ดังนี้ 1) ช่วงอายุ 20 – 30 ปี 2) ช่วงอายุ 31 – 40 ปี 3) ช่วงอายุ 41 – 50 ปี 4) ช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป

4. ระยะเวลาการสมรส จำแนกเป็น 1) 2-10 ปี 2) 11-25 ปี และ 3) 25 ปีขึ้นไป

5. จำนวนบุตร จำแนกเป็น ไม่มีบุตร บุตร 1 คน บุตร 2 คน และบุตรตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป

6. ระดับการศึกษา หมายถึง การศึกษาขั้นสูงสุดของผู้สมรส จำแนกเป็น ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพลงไป ระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระดับปริญญาตรี และระดับสูงกว่าปริญญาตรี

7. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว หมายถึง รายได้เฉลี่ยรวมของคู่สมรสต่อเดือน แบ่งเป็น 4 ช่วงดังนี้ 1) ต่ำกว่า 10,000 บาท 2) 10,001-30,000 บาท 3) 30,001-60,000 บาท และ 4) สูงกว่า 60,001 บาท

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงการสื่อสารและความพึงพอใจในชีวิตสมรส
2. เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้สมรสในการปรับปรุงการสื่อสารของตนและผู้สมรส เพื่อให้ผู้สมรสทั้ง 2 ฝ่ายมีความเข้าใจที่มากขึ้น และมีสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้นมากขึ้น
3. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความเข้าใจกันของคนในสังคม
4. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าและวิจัยในเรื่องการสื่อสารของผู้สมรสและความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่อไป